

Sík Sándor előadása elé

Szerkesztőségünkben is vita tárgya volt, vajon közzétehetjük-e volt főszerkesztőnknek, a magyarországi cserkészmozgalom hajdani vezérégyéniségének ezt a háborús előadását, amelyet talán ő maga sem vállalna így, ebben a formában, hiszen az első világháborút követő, a cserkészlet elméletével és gyakorlatával kapcsolatos megnyilatkozásai szemléletének jelentős átalakulásáról vallanak.

Ezekben sem változott azonban az az álláspontja, hogy a cserkészlet a jellemnevelésnek, a vallásos érzés kifejlesztésének és a hazaszeretetnek nagyszerű iskolája. Az „iskola” kifejezés természetesen jelképesen értelmezendő: Sík Sándor mindenfajta ifjúsági mozgalom balálának tekintette, ha az „iskolai” jellegű, netán „ajánlott” vagy éppen „kötelező”.

Amikor mégis a mindmáig kiadatlan előadás közlése mellett döntöttünk, nemcsak a kötelességtudat vezetett, hogy Sík Sándornak lehetőség szerint minden eddig meg nem jelent művét közzétegyük. Ennél fontosabbnak érezzük a gondolataiban megnyilatkozó erkölcsiséget és bölcsességet, s azt a nyomatékos figyelmeztetést, hogy a hazaszeretetről nem beszélni kell, hanem olyan ifjakat kell nevelni, akik jellemük tisztaságával és nyitottságával értékes polgárai lesznek a hazának, amelyért áldozatot hoznak, s amelyet tevékenységükkel erősítenek, gyarapítanak. Ezt az alkotó programot még akkor is hiánytalanul tartalmazza Sík Sándor előadása, ha akadnak benne vitatható gondolatok, aktualitáshoz kötődő helyzetértékelések. Az már csak a véletlen műve, hogy fejtegetései között jó néhány olyan eszme úgyszintén felbukkan, amely napjainkban is vészesen időszerű.

SÍK SÁNDOR

A cserkészlet nevelő értéke*

A világháború alatt a cserkészek minden országban imponálóan kivették részüket a hazafias munkából, és tisztelet, elismerés kíséri őket mindenfelé. A mi cserkészletünk — bár egyes csapatok így is szép munkát végeztek — a szervezés teljes hiánya miatt hasonlíthatatlanul kevesebbet tett, mint amennyit valamivel több szervezettséggel tehetett volna. Nálunk a cserkészlet a háború káros hatását érezte jobban: minden csapatot kemény próbára tett, nem egyet megbénított a vezetők, a tisztek tömeges hadbavonulása.

A magyar cserkészlet országos szervezése is mintha elakadt volna. A mozgalom külföldi mintára országos szövetségben történő szervezéséhez nem mernék túlságosan vérmes reményeket fűzni. Az Országos Cserkész Őrszem Szövetség már születésekor sem hordta magán az életrealitás jelét, és a mi hazai viszonyaink mellett aligha vár rá nagy jövő. Nem tudnék a magyar cserkészletre nagyobb csapást elképzelni, mint ha minden iskolában hivatalosan kötelezővé tennék, pedig efféle is lehetett már hallani. De nem képzelhető a

* Előadás a Budapesti Katolikus Tanári Körben (1915. december 10.)

cserkészlet lényegének végzetesebb félreismerése sem, mintha egyszerűen a testnevelés, vagy akár a katonás nevelés körébe utalnák, amire pedig még a legilletékesebb körökben is nagy a hajlandóság.

Dé a dolog természete mintha nem az országos szervezést sürgetné elsősorban. A magyar cserkészlet kialakulását inkább talán attól a komoly munkától lehet várni, amelyet egységes szervezés nélkül is, egymástól függetlenül, de azonos szellemben egyes csapatok végeznek. Úgy gondolom, ezekben a komolyan működő csapatokban fog lassanként kialakulni a cserkészlet magyar típusa: a *Regnum Marianum* vagy a Budapesti Református Keresztény Ifjúsági Egyesület csapata például életrevaló formáját teremtette meg a keresztény és magyar eszményekért dolgozó cserkész munkának. A budapesti piarista főgimnázium cserkészcsapata a katolikus középiskola keretei között működő cserkészlet megoldásával próbálkozik. Ez a szerény dolgozat voltaképp ennek a csapatnak hároméves munkáját ismerteti. Mit adhat a cserkészlet a pedagógiának? — erre a kérdésre ez idő szerint úgy adhatunk választ, ha emígy formulázunk: Mit adott a fiúknak a cserkészlet három év alatt nálunk?

A cserkészletet mindenekelőtt nem szabad összetéveszteni semmi más, egyben-másban talán rokon mozgalommal. A cserkészletnek semmi köze sincsen német Wandervogelekkel, Jugendwehrrel vagy magyar turistákkal és sportkörökkel. Nincsen közössége — a lényegében azonos célon és a kölcsönös megbecsülésen kívül — a nekünk kissé gyarmatpolitikai ízű angol és a kissé túlságosan katonai színezetű német cserkészlettel sem. Ennek a mozgalomnak legfőbb célja, legerősebb törekvése erkölcsi: elsősorban a jellemnevelésnek és önnevelésnek új, praktikus eszközét és módszerét kell benne látnunk. Bizonyos, hogy a mai középiskola egyoldalúan intellektuális színezetű. Az erkölcsi nevelés a tanítás mellett még a legjobb iskolában és a legjobb tanárok működése során is háttérbe szorul, és ami megvalósul belőle, az az erkölcsi nevelésnek korántsem a legfontosabb része, a külső fegyelemre irányul. Ilyen körülmények közt minden pedagógusnak tárt karokkal kell fogadnia az olyan komoly törekvést, amely az igazi erkölcsi nevelés munkájában akar segítségére lenni. Azért kell nyitottan elfogadnunk azt a magas erkölcsi eszményből táplálkozó, de minden ízében gyakorlati nevelői programot, amelyet a cserkészlet akar megvalósítani.

Természetesen naivitás volna azt hinni, hogy ez a program újat hoz. Aligha van benne olyan elem, amely régen meg ne volna már. Amint erkölcsi elveit az Evangéliumból vette, úgy szedte össze minden kövecskéjét a gyakorlati élet legkülönbözőbb területeiről. Inkább csak a sokféle elemnek az a sajátosság vegyítési módja új benne, ami az első tekintetre bizarrnak látszik, de közelebbről inkább csak érdekes és a serdülő fiúk pszichológiájának mesteri ismeretére épül. A cserkészletnek éppen az a legfőbb értéke, hogy lényegében erkölcsi ideálját szerencsésen tudja összhangba hozni a nemes értelemben vett testnevelés és a gyakorlati élet követelményeivel meg a fiúk romantikus hajlamaival. Éppen ezeken a területeken szoktak a fiúk leginkább kisiklani az iskola erkölcsi hatása alól, gyakori panaszok szerint éppen ezek állandó kísértések a külsőségessé válásra, a kötelességmulasztásra, az eldurvulásra, sőt rosszabbakra is. A cserkészlet — mint megpróbálom majd megmutatni — ezeket is erős kézzel, de nagy pedagógiai belátással alá tudja rendelni az erkölcsi célnak, és át meg áthatja jellemnevelési motívumokkal.

Hogy fest már most mindez a gyakorlatban? Erre nézve legyen szabad utalnom cserkészcsapatunknak *A piarista cserkész kis kátéja* címen kézirat gyanánt megjelent füzetkéjére, amelyet érdeklődőknek örömmel bocsátunk rendelkezésére. A keretek helyett a hatásokról óhajtok inkább néhány szót szólni; természetesen nem egyes kivételes eredményekről, hanem az átlagfiúkra gondolt hatásokról.

Mindenekelőtt tagadhatatlan, hogy a fiúk a cserkészszemélyt eléggé megértik és a lelkükhöz szólónak találják. Természetesen a 13—14 évesek (fiatalabbakat nem veszünk föl) eleinte kevesebbet, a gyerekeknek való mozzanatokot ragadják meg belőle, de lassan-lassan hozzájönnek a magasabb követelményekhez is. Nagy részük szívéből szól az a tavaly érettségizett cserkész, aki háromévi cserkészkedése után leírta a többiek számára tapasztalait és gondolatait. Itt írja *Cserkészideál* címen a következőket. (Természetesen nem kell figyelembe vennünk a fiatalember kedves lelkesedésének superlatívusait, meleg bőbeszédűségét, a szeretet akaratlan retorikáját — és azt, hogy az „így kell lenni”-ből hamarosan átlendül a szuggesztívabb „így van” fogalmazásba —, de talán még érdekesebb így, a maga érintetlenségében.) „A cserkész tudjon főzni és első segítséget nyújtani, tudja fönntartani magát bárhol, tudjon tájékozódni mindenben és mindenütt. Legyen benne nagyfokú gyöngédség, bensőség, mely mindenkivel szemben, fölfelé és lefelé egyaránt érvényesül; de legyen benne nagy határozottság és erély, önállóság és lélekjelenlét, hogy gyorsan és eredményesen tudjon cselekedni és segíteni mindenféle helyzetben. Fejlessze magát izomemberré, de amellet még inkább törekedjék arra, hogy lelkében, jellemében legyen harmónia. Sohase szoruljon másra, de ő mindig legyen kész segíteni másom: mindenkin, nemcsak azon, akit szeret vagy ismer, hanem ellenfelein is, ismeretleneken is, szegényeken is. Legyen e téren úttörő, ne azt nézze, hogy miként cselekedtek mások, hanem figyeljen meg, mit mond a szíve! Mérlegelje képességeit, de csak egy pillanatkig, mert a cselekvés alkalmas pillanata elröppen, s csak a fájó melankólia marad hátra. Nem tűri, hogy valaki kiszolgálja, de állandóan kész másokat, fiatalabbakat is kiszolgálni. Sohasem kérdezi, mit kaphatok?, hanem mindig azt, mit adhatok? Mindenkit szeret, de jókedvű akkor is, ha senki sem szereti. Nem sért senkit, de nem is sértődik. Kerüli a nagyképűséget, egyszerű, kedves és természetes. Fő elve a harmónia jelszava: mindig előre csak és fölfelé. Az otthon mindenese: ami elromlott, mindazt kijavítja. Nemcsak a zárt ajtó megnyitását érti, hanem be tud hatolni a szívekbe is, megnyeri azokat szeretettel és szolgáló lélekkel. Minden érdekli, semmi sem lepi meg; mindenre elkészült és mindenütt tud okosan cselekedni. Főlényesen áll az idő fölötte s ura önmagának. Nincs semmi igénye, de hálás szívé minden jóért, jóakaratért. Tisztában van azzal, hogy nem a világ középpontja. Elismer minden igaz nagyságot, de a haza száz sebe jobban érdekli, mint művészet, élvezet. Szerény, de nem félrehúzódó; megfontolt, de gyors. Első a kötelességben. Minden munkába tüzzel fog, jókedve, ereje nem lankad. Akár dolgozik, akár szórakozik, sohasem felejtí, hogy egy az igazán fontos: a lélek üdvössége. Mindent e kérdéssel kezd: kedves-e Isten előtt? használhatok-e vele magamnak? felebarátomnak? Mindig örvendező a lelke, hisz tudja, hogy Isten szeme pihen rajta s tudja, hogy minden perccel közelebb jutott végső céljához. A világban él, de nem a világért.”

Nem kell mondanom, hogy a cserkészcsapat egyes tagjai még nem ennek az ideálnak megtestesülései. Ez ideál: vagyis cél, amelyre törekszünk, nem tény, amit megvalósítotunk. És hogy a megértés — ha lassanként is —, a törekvés — ha zökkenőkkel, lanyhulásokkal, új meg új nekirugaszkodásokkal is — a fiúk nagy részét jellemzi, azt nyugodt lélekkel állíthatom.

Már maga a légkör, melybe a cserkészcsapatban belekerül, nem kevés nevelő mozzanatot tartalmaz. Nem szólok arról, hogy állandó bizalmas érintkezést teremt tanár és diák között: sajtóságos, a tapasztalat szerint szerencsés viszonyt, amelyben van valami a tanár, a lelkiatya, a testvér és a bajtárs szerepéből. A mai felfogás mellett, amely a rosszviselőt és gyenge előmenetelű fiúk számára lehetetlenné teszi az effélékben való részvételt, tény az, hogy a cserkészcsapat bizonyos elit-társaságot alkot; tanulás dolgában is — jellemző erre, hogy a csapat tagjainak körülbelül fele jeles tanuló —, de (ami még fontosabb) jellem és komolyság dolgában is. Érthető, hogy a fiúk maguk is észreveszik a csapatnak ezt a válogatott jellegét, és hogy hogyan hat rájuk, arra csak két kis adatot

említek. Egy tizenöt éves fiú kérte a csapatba való fölvételét. Tudtam róla, hogy régebben állandóan gúnyolta a cserkészetet. Mikor megkérdeztem, mi bírta erre a váratlan lépésre, egyik cserkésztszárát nevezte meg: neki tetszik annak a viselkedése és ő is szeretne olyan lenni. — Egy másik fiú, egy hatodikos, kitöltötte próbaidejét és letette a fogadalmat. Ilyenkor kellő megokolással maguk kérhetik valamelyik régi őrbe való felvételüket. Ez a fiú egy nyolcadikos őrvezetőt választott, mert az neki nagyon imponál: nagyon komoly fiú, és reméli, hogy mellette ő is megkomolyodik.

Ez a két apró adat is rámutat a cserkészet egy fontos hatására: a fiúkban, még a gyengébbekben is, fölébreszti az érzéket a komoly dolgok, a jellem kérdései, a magasabb lelki igények iránt. Nemcsak arra gondolok itt, hogy a hétköznapi események komolyabb szempontokból való megbeszélése napirenden van, hanem arra is, hogy a fiúkat közvetett, de mély hatások is érik, mint a következő eset tanúsítja: Van a csapatban egy jólelkű hetedikos fiú, akit jó tulajdonságaiért a fiúk nagyon szeretnek, aki azonban gyengébb tehetség, és a szellemiekben vaskos tehetetlenség jellemezte. Egyszer jeleztem neki, hogy jövőre a csapat műszaki biztosául szemeltem ki: gondolkozzék a dolgon. Három hét múlva hozzám jött és elmondta: sokat gondolkozott még éjjel is azon, amit mondtam neki, és azt gondolja, hogy „az ő lelke még nincs eléggé kiképezve, meg aztán őneki nincsen olyan igazi barátja, akinek ő mindent elmondhatna”. Nem kell talán mondanom, hogy az ilyen beszélgetés, meg ami utána következik, a komoly keresztény lelki nevelés és önnevelés kezdetét jelenti.

Másik eset. Egy ötödikkessel sok baj volt. Kedves és jó fiú, de túlságos jókedvével és folytonos féktelen tréfáival nemegyszer annyira zavarta az őrsi összejöveteleket, hogy komolyan szóba került a csapatból való kizárása. Az idén egyszer csak azt hallom a többiektől, hogy el van keseredve és azt emlegeti, hogy kilép. Mikor aztán szót akarok érteni vele, kiderül, hogy az idén új őrbe került, ahol egyedül van az osztályából, csupa kisebb fiúk közt és nem jól érzi magát. Megmagyaráztam neki, hogy éppen azért került abba az őrbe, hogy jobbeke legyen az őrvezetőnek, segítsen nekünk azokat a kislíjakat vezetni, őt tartom erre legalkalmasabbnak. Azért kinevezem segédőrvezetőnek. Erre felcsillant a szeme és kijelentette, hogy vállalja a munkát. Azóta a csapat legbuzgóbb és legkomolyabb tagjainak egyike, bátyjától és tanáraitól is hallottam: feltűnően megkomolyodott.

Sok hasonló esetet lehetne felsorolni. Talán nem tévedek, ha az egész cserkészet legnagyobb jelentőségét abban találom, hogy éppen a legértékesebb fiúk tekintélyes részét ráviszi a tudatos, rendszeres lelki életre a szó legkonkrétabb katolikus értelmében. Bár indítást és alkalmat a csapat minden tagja kap erre, mint mindenütt, itt is kevesebben vannak a választottak, mint a hivatalosak. Annyi mégis megállapítható, hogy a csapat nem csekély része — éppen a legkülönbek! — elég biztosan eljutnak az „egy szükséges” fölismerésére, több-kevesebb lelki haladás pedig — minden bukdácsolás, visszaesés vagy baleset ellenére is — csaknem valamennyinél, még külsőleg is lemérhető. Csodákat persze a cserkészet sem tesz, és rövidlátás volna az eredményeket minden egyes esetben a cserkészetnek tulajdonítani. Nem egy szerencsés lelkületű fiú bizonyára magától is eljutott volna idáig, más esetekben egyéb jó behatások is közreműködtek (tanárok, család és ki tudja még, mi más), de a tapasztalat azt mutatja, hogy a cserkészet még az ilyen esetekben is nem csekély többletet tud nyújtani: ha másban nem, hát legalább megtanítja az ilyen jólelkű fiút, hogyan szentelheti magát a lélek legfőbb érdekeinek szolgálatában, miképp lelkesítheti át a gyakorlati és köznapi élet legközönségesebb mozzanatait is: a játékot, a sportot, az utcát, a villamost, a bevásárlást, az ebédet... Sok esetben mégis arra a következtetésre juthatunk, hogy a változás egyenesen a cserkészet műve. A számos eset közül egyet. Első táborozásunkra elvittem egy szegény, jól tanuló fiút is; negyedikos volt és csak kevéssel előbb lett a csapat tagja. A táborozás ideje alatt meglehetősen sok

kellemtelenséget okozott, erősen meglátszott rajta az otthoni nevelés hiánya; meglehetősen tolakodó, önző, falánk, irigy volt, nem volt rokonszenves. A környezet levegője, társak és vezetők viselkedése, egy-két rövid beszélgetés szemmel láthatóan erősen hatott rá. Már a táborozás végén nem az volt, aki a kezdetén. A nyár folyamán és a következő évben immár feltűnően meglátszott rajta az elszánt törekvés, amit a vezetők természetesen állandó pasztorációs segítséggel támogatnak. Ma, hatodikos korában az illető nemcsak a csapatnak egyik legkomolyabb, leghasználhatóbb és legtekintélyesebb tagja, hanem osztályában is a legelső és legnépszerűbbek egyikévé lett.

Egy másik, nem csekély jelentőségű mozzanata a cserkészet nevelő erejének az a munka, amelyet a fiúk szociális érzékének fejlesztésében fejt ki. Hogy mit jelent ez, éppen ma és éppen nálunk, ahol a társadalom minden rétegében olyan sok még az antiszociális kíméletlenség és a pogány önzés, azt nevelők előtt fölösleges fejtegetni. Igen szerencsés hatása van e tekintetben annak, hogy a cserkészet nagy teret juttat a legkülönbözőbb kézimunkáknak és mesterségeknek. Aki ki akarja állni a cserkészpróbákat, annak egy egész sereg szerszám kezelését meg kell tanulnia, nemcsak tűzhelyet ásni, tüzet rakni, főzni, mosogatni, fát vágni, hanem bizonyos mesterségek elemeivel is meg kell ismerkednie. Elég talán a lakatos-, szabó-, asztalos-, könyvkötő-, szakács-, földmunkás-, villamossági-, kézimunka- és kertimunka-próbákra utalni. Természetesen legnagyobb — és aki nem ismeri, az előtt eléggé nem is értekelhető — jelentősége van is a cserkészet koronájának, a nyári nagy táborozásnak, de kisebb keretek közt minden kirándulásnak is. A cserkész tábor, ahol a fiúk maguk építik lakásukat, maguk ásnak, faragnak, szögeznek, gyalulnak, készítenek minden apróságot, amire szükségük van, heteken át maguk végeznek minden munkát: takarítást, tatarozást, javítást, bevásárlást, főzést, mosogatást, a legalacsonyabbrendű munkát is — és végzi mindenki, szegény és gazdag, előkelő és ágrólszakadt egyformán és egyforma jókedvvel, egyik a másik munkájától serkentve és versenyre szólítva —: azt hiszem, a szociális nevelésnek egyik legszerencsésebb iskolája. Most is előttem áll egy jó családból való fiú, aki, amikor először volt táborozáson és először került az őrsére a naposság, szemmel láthatólag nem tudott mihez kezdeni a kezébe nyomott seprővel, és csak úgy immel-ámmal végezte a dolgát. Így ment ez egy darabig: de mikor a második héten kezdte észrevenni, hogy mindenki úgy néz rá, mint dologtalanra; hogy a vidáman tevékenykedők közt maga van kelletlen arcú; mikor egypárszor kivette a kezéből a seprőt egy-egy tiszt és szó nélkül elvégezte helyette a dolgát, akkor lassan megértette, miről van szó.

Természetesen a vezetőnek is bőven nyílik a táborban alkalma arra, hogy néhány komoly és bizalmas szót váltson a fiúkkal az effélékről. A táborozás végén ő már azok közt volt, akiket meg kellett dicsérni kiválóan buzgó munkájukért. Sőt azóta éberem szemmel tart minden táborhelyet, és ha valahol a megbízott tisztasági felügyelők nem egészen tökéletesen végezték dolgukat, feltűnés nélkül másodszor is kitakarít. Az alacsonyabbrendűnek vélt munkák végzése enyhíti vagy megszünteti azt a — különösen városi fiúkban gyakran kifejlődő — parvenü gögőt, amely lenézi a munkát és vele persze a munkást is. Sohasem fogom elfelejteni azt a képet, mikor egy szekrényt kellett egyszer elszállítani az iskolába és négy fiú (közülük kettő méltóságos úr gyermeke) elegánsan felöltözve, az egyik fehér kesztyűben, fényes nappal kis kocsin végigtolta Budapest utcáin a rozoga szekrényt, és egyiknek sem jutott eszébe szégyellni a dolgot. Világos, hogy ezek az epizódok hozzásegítenek a nemzetfenntartó osztályok és munkájuk megbecsüléséhez.

A szociális nevelésnek egyik leghasznosabb eszköze a játék. A cserkészet nagy kedvvel és leleménnyel fogja be ezt is a maga ideáljainak szolgálatára. A vezetőknek, de legtöbbször a fiúknak is gondja van rá, hogy a játék az összetartozásnak, a közösségért való vidám háttérbe vonulásnak, az ellenfél és főleg a gyengék megbecsülésének szellemében folyjék. Ez nem könnyű, de annál jelentősebb dolog. Alig van visszataszítóbb látvány

például egy durva futballmeccsnél, ahol a játzók kíméletlen vadsággal gázolják le egymást, ahol egyetlen törekvés a győzelem, s az öntelt ujjongást, a veszteség pedig durva szitkozódást kelt. A vége legtöbbször veszekedés. Bizonyos, hogy a futballhóbert a levegőben van, és önámítás volna azt hinni, hogy azt el lehet nyomni vagy minden durvaságot rögtön és véglegesen ki lehet belőle küszöbölni. De tény, hogy okos szóval és ügyes vezetéssel igen sokat lehet elérni. A csapat legszenvedélyesebb futballistáját például megbíztam, dolgozza ki a cserkész szellemű futballjáték szabályait. Ez a fiú — elsősorban önmaga ellen! — a csendre, az önmérsékletre, a durvaság elnyomására olyan drákói törvényeket hozott, hogy nem csekély mértékben enyhítenem kellett rajtuk. Egyszer egy kiránduláson kisebb fiúkból álló ismerős cserkészcsapattal kerültünk össze és futballmérkőzésre hívtak ki. A játék előtt félrehívtam az enyéimet, és azt mondtam nekik, remélem, hogy úgy fognak játszani, mint erősebbekhez illik. Valóban megható volt nézni, hogyan iparkodtak a nagy fiúk kímélni a kis ellenfeleket, miképp hurrogták le egyikét-másikat, aki egyszer-egyszer elfelejtkezett magáról.

Talán azzal teszi a legtöbbet a cserkészlet a szociális nevelés érdekében, hogy felébreszti, állandóan ébren tartja, fejleszti és mélyíti a felebaráti szeretet gyengéd érzését, és a fiúkat állandóan a szeretetből fakadó tettek alkalmainak leleményes keresésére készíti. A *cserkész* nevet így értelmezzük: cserkészd a jótettek alkalmát. A jelszó elsősorban azt jelenti: légy résen, hol tehetsz jót. És talán éppen ezen a téren állapítható meg a legszebb eredmény. Minden cserkész igyekszik mindennap végbevinni a felebaráti szeretetnek legalább egy cselekedetét. Ha csak az általam megtudott ilyen „napi jótettek” során nézek végig, lehetetlen nem tisztelnem ezeket a fiúkat. Természetesen sokan nemegyszer elfelejtkeznek róla, sokszor kelleetlenül végzik, talán huzamosabb ideig abbahagyják, de tény, hogy mégiscsak kifejlődik bennük a segítség érzéke, hozzászoknak a felebaráti szeretet gondolatához, nem szégyellnek segíteni másón, és tény az is, hogy nemegyszer valósággal hősiességek visznek véghez. Éppen a legkülönb fiúk persze gondosan titkolják ezeket, úgy, hogy csak igen kevés példája jut el hozzám. De így is éppen elégről tudok. Egyikük például egy szegény családnak két héten át napjában háromszor hordott vizet háromszáz méternyi távolságról. Egy másik egész nyáron át főzött egy sokgyerekes szegény parasztcsalád számára, ahol a férfi egész nap munkában volt, az asszony pedig betegen feküdt. Vannak más stílusúak is. Egyszer felvételle jelentkezett egy igen derék, de gyengébb tanuló: nemigen akartam fölvenni, erre előállott egy cserkész osztálytársa és a leghatározottabb hangon kijelentette, felelősséget vállal érte, segíteni fog neki. Fölvettem. Azóta nincs ellene panasz, és a következő konferencián életében először nem kapott intőt. Ide tartoznának különben a különböző szolgálatok is, amelyeket a háború alatt a vakációban, sőt tavaly az iskolai évben is a mentőknél teljesítettek a fiúk; segítettek a sebesültszállításnál, a kórházakban, a pályaudvarokon, a térparancsnokságon és még számos helyen; itt említhetem a „testvériségi alap”-ot, amely az ő filléreiken teszi lehetővé, hogy szegény fiúk is részt vehessenek kiránduláson, táborozáson vagy úszni tanulhassanak — ide tartozna az a sok eset is, amikor balesetknél elsősegélyt nyújtottak. Három olyan esetről van tudomásom, amikor cserkészeink emberéletet mentettek meg.

A cserkészlet értékelésénél fontos szempont az is, hogy erőteljesen hazafias jellegű nevelést ad. Az első perctől kezdve úgy állítjuk a fiúk elé a cserkészletet, mint hazafiak szent szövetségét, akiknek céljuk igaz, munkás, becsületes magyar polgárokká nevelni magukat, legszentebb törekvésük a haza jövődjének nagyságán dolgozni. A fogadalomban az Isten mellett a hazának esküszik hűséget a fiú. Az egyes próbák anyagában mindenütt ott van a magyar államiság szent szimbólumainak, a haza politikai földrajzának és az alkotmány elemeinek ismerete. A haza iránti kötelességek megbeszélése és e kötelességek gyakorlati következményeinek elemzése állandóan napirenden van, minden fogadalomtétel és annak megújítása, a reggeli csapatszemele, minden ünnepélyes aktus a himnusszal

kezdődik vagy végződik. Ám közvetve még inkább szolgálja a cserkészet a hazafias nevelés ügyét, amikor a föltétlen becsületességet, kötelességteljesítést, az erkölcsi tekintély tiszteletét, a magyar nép megbecsülését, a lelkiismeretes munkát, a tisztaságot, a takarékoságot és a kitartást állítja a fiúk elé követelményképpen fogadalomban, törvényben, őrsi órán, csapatösszejövetelen, táborban, kiránduláson és magánbeszélgetésben. Nem érjük be a követelmények felállításával: megbeszélésekben újra meg újra megvitatjuk, részekre bontjuk, minden oldalról megvilágítjuk ezeket, kimutatjuk jelentőségüket, megmutatjuk teljesítésük gyakorlati módját, segítjük a fiúkat megvalósításukban és állandóan ellenőrizzük őket. Ebben aztán nem ismerünk alkut. Egyetlen komoly dologban való igazi hazugság, egyetlen igazi rosszakarató engedetlenség vagy egyetlen család — ha csak az illető maga nem tesz vallomást és nem kér büntetést — elég a kizárásra.

A becsületbírósnak különben a csapat fennállása óta mindössze háromszor kellett összeülnie.

Nemzeti szempontból jelentős mozzanata a cserkészet munkájának az is, hogy vezető egyéniségeket nevel. Sok szó esik ma a pedagógiában erről a problémáról. Azt gondolom, hogy a cserkészmozgalom igen szerencsés megoldását adja kérdésnek. A tapasztalat mutatja, hogy a három felső osztályból és az intézet növendékeiből kikerülő őrsvezetők és tisztek a kisebbekkel való állandó és rendszeres foglalkozás és az erre való kiképzés során nemegyszer meglepő pedagógiai érzékre tesznek szert. Már említettem néhány példát arra, hogy az ilyen felelősséggel járó hivatás mennyire fölébreszti a legtöbb fiúban az önvizsgálat és az önnevelés vágyát. Ha tanácsal, buzdítással, rendszeres tanítással segítjük őket ebben, két-három év alatt nemegyszer nagyon szépen kifejlődnek bennük az úgynevezett vezetői erények. Nem kell talán mondanom, minő értéket jelent ez számunkra — mint már tények is mutatják — a katonaságnál.

És itt elérkeztem az utolsó problémához, amelyről szólnom kell. Mert sok említésre méltót mondhatnék még arról a sokféle gyakorlati ismeretről, amelyet a cserkész elsajátít: arról a praktikus életrevaló érzékről, amelyet a legtöbb fiúban kifejleszt, s amelyre éppen nálunk, éppen a magyar fajnak olyan égető szüksége van; a határozottságról, amelyet beléjük nevel; az egészségtelen sportmánia ellensúlyozásáról, illetőleg mérsékléséről és megneveléséről; a mindennapos testgyakorlásról, a természetszeretetről, a hazai föld szépségeinek megismeréséről és még egyebekről, de ezeket részint érintettem a fönnebbieken, részint közismertek. Érdemes azonban legalább egy pillantást vetni a cserkészetre az úgynevezett *katonai nevelés* szempontjából.

Sok szó hangzik el mostanában az illetékes és kevésbé illetékes helyekről, az ifúság katonai neveléséről. Esmék, javaslatok, sőt kész programok röpködnek a levegőben. De mindezek mintha erősen magukon hordanák az aktualitás, az ötletszerűség, hogy ne mondjam, a kapkodás jellegét; sehogy sem lehet fölfedezni bennük a mélyebb átgondoltság jellegét. Ha csak arról volna szó, hogy a tornatanításba bizonyos katonai szellemet vigyünk, ez eléggé megokolhatónak látszanék. De itt sokkal mélyebbre ható változásokról beszélnek. Egész új ismeretköröket emlegetnek, ballisztikát, tereptant, a katonai kiképzés gyakorlatainak rendszeres bevezetését és még sok egyebet. Ha mindezt keresztülvinnők, az a mai állapotok gyökeres megváltozását jelentené és hatalmas mértékben csökkentené a középiskola mai embernevelő lényegét. Vajon lehet ezt komolyan indokolni? Van-e csak egyetlen jelensége a háborúnak, amely ezt látszik követelni? Nem inkább azt látjuk-e, hogy a tartalékos és fiatal tisztek — tehát azok, akik a középiskolában nevelődtek és katonai szakképzettségüket rövid, sőt minimálisan rövid idő alatt a katonaságnál nyerték — általában gyönyörűen beváltak. A német szaklapokban gyakran olvashatunk olyan aggodalmas cikkeket, amelyeknek szerzői felemelik szavukat a korai katonai képzés ellen, mely sem a nevelésnek, sem a hadseregnek nem vált hasznára. Egy középiskolai igazgató, aki a legnagyobb Wandervogel-egylet elnöke, jelenleg katonatiszt, ezt írja a harctérről:

„Ismételten biztosítanak bennünket, hogy a korai katonai szakképzés nemkívánatos, sőt egyenesen ártalmas lehet.” (Deutsche Turnzeitung, 1915. 955. l.) A világháború másfél esztendeje után a katonás szellem hiányát bajos volna szemére vetni a magyar katonának, hát még az iskolának! Ez az egész gondolatkör, félő, csak arra lesz alkalmas, hogy elterelje a figyelmet az igazi bajoktól, az igazán orvoslást sürgető hiányokról. Mert ezek nem elsősorban a csatatéren mutatkoznak, hanem idehaza, nem annyira a hadseregben, mint a társadalomban, és ezeket nem katonásdival és katonai szakoktatással lehet orvosolni, hanem az öntudatos magyar érzésre, föltétlen becsületességre, kötelességtudásra, figyelemre, szolidásra, komoly keresztény életre való neveléssel, vagyis azzal, ami a középiskolának legfőbb hivatása. Nem új elemek fölvetelére van szükség, hanem a régieknek mélyebb értékelésére. Nem új ismeretanyag tanítására, hanem ellenkezőleg, éppen arra, hogy minden iskola és minden tanár átérezze, hogy *nekünk nem* katonákat kell nevelnünk, még csak nem is *elsősorban jó matematikusokat, historikusokat vagy latinfordítókat* — bármilyen fontos legyen ez —, hanem *elsősorban jó magyarokat, jó keresztényeket, egész embereket*. Ha ilyeneket adunk a hadseregnek, ezekből hamarosan és könnyen képez majd jó katonákat. „Férfiakat kell nevelnünk, akiknek acélos a testük, fejlettek az érzékeik és erős az akaratuk . . . Ha igazi férfiakká neveltük az ifjakat, akkor már katonákká neveltük őket” — mondja von Hülsen vezérőrnagy. Nem az iskoláknak van tehát szüksége a katonai szellemre, hanem a hadseregnek arra az emberre, akit az iskola egészséges, kipróbált, szolid alapon nyugvó, de új lélekkel átelevenitendő személyiséggé nevel.

A cserkészlet ezt a nagy ideált is szolgálja. Sok olyat tartalmaz, amit ezek a reformtörekvések kívánatosnak találnak. A cserkészismeretek közt egy sereg katonai ismeret is van: a katonai térkép kezelése, térkép- és vázlatrajzolás, Morse-jelzés, a megfigyelés gyakorlása és fejlesztése, némi utász- és árkászismeret stb. A cserkészek úgynevezett hadijátékai majdnem teljesen azonosak a katonai kiképzés mozzanatával és egy-egy nagyobb szabású efféle játék szinte minden lényeges mozzanatában megegyezik a hadsereg úgynevezett harcszerű gyakorlataival. Körülbelül azt adja e téren a cserkészlet, amit von Hülsen kíván a már idézett cikkében. A cserkészletben azonban mindez nem önmagáért van, hanem a jellem és az egész ember összhangban való fejlődésének magasabb gondolatát szolgálja. A cserkészletben különben sem ezek a gyakorlatok adják a lényegét, hanem az, hogy a teljes ember nevelésére ad új és szerencsés eszközöket. Ha a háború tanulságai lelkiismeretvizsgálásra készítetik a magyar tanárságot, alighanem rá fogunk jönni, hogy nem az alapjaink, nem az elveink voltak hibásak, hanem a gyakorlat, amely nem domborította ki eléggé az erkölcsi nevelés hegemoniáját és kelleiténél jobban háttérbe szorította a testnevelés szempontjait. Ha pedig helyre akarjuk hozni ezt az eltolódást, akkor törekvésünk egy a cserkészideállal és munkánkban alig találhatnánk gyakorlatibb segédeszközt a cserkészletnél.

Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy — mint mindenütt — a cserkészletben is csak másodrangú a voltaképpeni keret, a szervezet: a lényeg az egyéneken múlik. Emberekre van szükség itt is. Minden cserkészcsapat olyan, amilyen a vezetője, amilyenek a tisztjei. Ahol van ember, akiben rátermettség, kedv, az ifjúság szeretete és némi önfeláldozás egyesül — mert bizonyos, hogy ez is kell hozzá —, ott életre kell hívni a cserkészletet; ahol nincs ilyen ember, ott nem szabad. Az olyan csapat, amelynek nem a jellemnevelés a legfőbb munkája, ahol a kirándulás, táborozás öncél, ahol a munka csak ímmel-ámmal folyik vagy kárára van az iskolai kötelességnek, ahol a kirándulás csatangolássá, a játék verekedéssé fajul, az lejárhatja a gyönyörű gondolatot és szégyene lesz az iskolának.

Cserkészszellemű nevelés azonban — vagyis az értelmi nevelésnek a testi és gyakorlati neveléssel való egészséges összhangja a jellemnevelés föltétlen uralma alatt — cserkészcsapat alakítása nélkül is lehetséges. És ha valaha, ma van rá égető szükség. Ne feledjük a cserkészjelszót: Legyünk résen! A megtépett magyarság egész embereket vár tőlünk.